

NE NA LC DD NT **VU** EN CR RESårbar (VU)
A2bc+4bc; D1

Klass: *Lecanoromycetes*, **Ordning:** *Caliciales*, **Familj:** *Physciaceae*, **Släkte:** *Heterodermia* (elfenbenslavar), **Art:** *Heterodermia speciosa* - elfenbenslav (Wulfen) Trevis. **Synonymer:** *Anaptychia speciosa* (Wulfen) A.Massal.

Kännetecken

Elfenbenslav är en glänsande elfenbensvit till ljusgrå, rosettlilik bladlav som kan bli upp till 10 cm stor. Loberna är rikligt förgrenade och 0,5–2,0 mm breda, flata till svagt konkava med läppformade uppböjda soral i spetsarna. Lobundersidorna är gråvita till svagt gulbruna med enstaka gråvita till svarta rhiziner. Apothecier är mycket sällsynta. Den karaktäristiska färgen och de läppformade, uppböjda soralen gör att arten knappast kan förväxlas med någon annan art.

Utbredning och status

Arten är endast känd från ett 10-tal vitt spridda lokaler. Den nordligaste lokalen hittades 1977 och den har eftersöktes förgäves där en gång under 1990-talet men lokalen är svårinventerad. På samtliga lokaler finns endast mycket små populationer (någon eller några dm²) och elfenbenslaven är en av våra mest sällsynta bladlavar. På en av de rikligaste lokalerna hittades vid en noggrann inventering 1998 totalt endast ca 33 bålar med en sammanlagd area på ca 8 dm². Utöver enstaka förekomster i Finland (rödlistad) och Norge (rödlistad) finns elfenbenslav i de centraleuropeiska bergstrakterna och i de suboceaniskt präglade delarna av Västeuropa. Arten är kosmopolitisk och förekommer från den tropiska till den boreala regionen.

Ekologi

Elfenbenslav växer på mossiga klippor och klippblock i bergbranter skuggade av träd eller sällan på basen av lövträd. Hög och jämn luftfuktighet liksom skydd mot direkt solljus är uppenbarligen mycket viktigt men den finns inte i djup skugga. Arten växer på mer eller mindre fuktiga silikat- eller grönstensklippor. Silikatklippor är alltid påverkade av basiskt sippervatten. Den växer ofta tillsammans med andra rödlistade arter som ädellav *Megalania grossa* och grynlav *Pannaria conoplea*. Den förekommer främst i syd- till sydvästlig exposition. På klippor växer den oftast på mossor på ytor med en lutning av 60–90°. Som en följd av den naturliga dynamiken hos mossor på sådana lokaler ramlar mosstuvorna, inklusive elfenbenslaven, med tiden ned till marken där både mossan och laven dör. Det behövs därför en kontinuerlig nykolonisation av laven på nya mosstuvor.

Hot

Avverkning eller andra åtgärder som exponerar klippor med elfenbenslav för direkt solljus är det största hotet. Även andra åtgärder som förändrar lokalklimatet till ett ljusare och torrare tillstånd, som dikning eller utglesning av trädskiktet, är ett hot. De små, glest spridda populationerna gör att det finns risk för att elfenbenslav skall försvinna p.g.a. slumpfaktorer.

Åtgärder

Få lokaler är skyddade och fler måste skyddas. Det är viktigt att skyddade områden får en väl tilltagen skyddszon. Populationsutvecklingen måste hållas under kontinuerlig uppsikt.

Övrigt

Elfenbenslav är fridlyst i Sverige. Utländska namn – NO: Elfenbenslav, FI: Siimesjäkäliä.

Naturvård

Fridlysning: Fridlyst enligt Artskyddsförordningen (SFS 2007:845), enligt paragraf: 8. Bestämmelsen gäller hela landet

Åtgärdsprogram: Fastställt

Litteratur

Jonsson, F. 2003. Alpasberget – ny lokal för elfenbenslav. *Svensk Bot. Tidskr.* 97: 176-178.

Sernander, G. 1919. Några jämtländska lavfynd. *Svensk Bot. Tidskr.* 13: 338-341.

Sernander-Du Rietz, G. 1969. Förekomster av *Physcia magnussonii* Frey i Skandinavien och på sydvästra Grönland. *Svensk Bot. Tidskr.* 63: 377-386.

Tønsberg, T., Gauslaa, Y., Haugan, R., Holien, H. & Timdal, E. 1996. The threatened macrolichens of Norway - 1995. *Sommerfeltia* 23: 1-258.

Österlind, F. O. 1942. En ny lokal för *Anaptychia speciosa* (Wulf.) Mass. *Bot. Not.* 95: 92.

Författare

Roland Moberg 1987. Rev. Göran Thor 1999. © ArtDatabanken, SLU 2005.